

Samensteller Groninger woordenboek na honderd jaar herdacht

WINSCHOTEN-Er ligt sinds enige tijd een alleraardigs door uitgeverij Profiel uit Bedum vervaardigd boekje in de winkel over Helmer Molema, de schoolmeester die 110 jaar geleden een Groninger woordenboek samenstelde. Het boekwerkje voor nog geen twee tientjes in de winkel verkrijgbaar werd geschreven door Hidde Feenstra en streektaaldeskundige Siemon Reker die eerder dit jaar reeds tekende voor de uitgave van Pieter Boeles verloren gewaande manuscript van het Eerste Groninger Woordenboek. Reden om het boekje over Molema te schrijven was het 'oet tied roaken' van de schoolmeester en schrijver, op 27 maart j.l., honderd jaar geleden. Dit feit diende niet onopgemerkt voorbij te gaan destmeer daar Molema gold als de schrijver en samensteller van het eerste Groninger woordenboek der Groningsche Volkstaal in de 19e eeuw tot het moment dat Reker met het manuscript van Boeles op de proppen kwam.

DOOR

Dick Stijkel

De Historische Kring Noordelijk Hunsingo, het Bureau Groninger Taal en Cultuur van de Rijksuniversiteit Groningen maar ook tal van particulier geïnteresseerden maakten samen met de productie van het boekje mogelijk. Probleem voor de samenstellers was grip te krijgen op de bescheiden per-

Helmer Molema, een schoolmeester die een woordenboek maakte.

soon Molema. Uit onderzoek bleek dat Molema (zie foto) tenger van gestalte was, eenvoudig kalm, schrandere, een bekwaam debater maar ook ziekelijk en een verwend roker. Een gemoedsmens met een soms ongeduldig en kort aangeboden karakter werd hij weleens omschreven. Helmer Molema, geboren 26 februari 1822 te Euvelgunne, gemeente Noorddijk kreeg het schoolmeesters- en schrijversvak van zijn vader mee. Vader Everardus

schreef naast zijn schoolmeestersloopbaan. Zo publiceerde hij een leesboekje voor de hoogste klassen met korte verhalen uit de geschiedenis en een boek over Hendrik Wester, die ondermeer het onderwijs in de Veenkoloniën van een nieuwe impuls voorzag. Ook liedjes en gedichten voor kinderen kwamen uit zijn pen. Everardus schijnt naast een uitstekend onderwijzer ook een bekwaam vertaler te zijn geweest. Zoals gezegd, Helmer trad in zijn vaders voetsporen en bereikte de voor onderwijzers ongewoonlijke eerste rangsstatus voor die tijd iets ongekends. Een eerste aanstelling in Veendam volgde waar hij tot 1849 bleef, daarna werd hij waarnemend schoolhoofd in Muntendam. Een jaar later kon hij hoofdmeester van een school in Feerwerd worden een gelegenheid die hij met beide handen aangreep. Hier leerde hij ook zijn latere vrouw Jellina Johanna Timmer kennen maar een huwelijk zat er volgens Helmer voorlopig niet in. Wijs geworden door de verhouding met zijn stiefmoeder was hij zoals een vriend opperde 'bang voor een boos wijf, ik geloof dat ze er zijn, die den duivel zelf, wanneer hij haar aanraakte, zouden doen verbranden'. Uiteindelijk trouwde Helmer in 1855, het jaar waarin hij eveneens tot koster, voorzanger en organist te Adorp werd benoemd. Hier rezen bij zijn benoeming reeds problemen en drie jaar later vertrok hij naar Warfum, waar hij van 1858 tot 1887, het jaar van zijn pensionering zou blijven.

Naast het 'kösterschap' werkte Molema in al zijn standplaatsen aan het woordenboek. In 1887 was het klaar en bij zijn dood lag er een herziene uitgave. Het vinden van een uitgever was echter problematisch. Nadat de ongeduldige Molema reeds in 1882 geprobeerd had voor het werk een uitgever te zoeken vond hij in de Duitse Verleger Diederik Soltan uit Norden degene die van het woordenboek uiteindelijk de uitgave zou verzorgen. De geschiedenis over de publicatie wordt in het eerste deel van het boekje uitvoerig uit de doeken gedaan. In het tweede deel, dat door Reker is geschreven geeft hij naast een summier kijk op het woordenboek een beeld van Molema's verdere publicaties en overige nagelaten geschriften. Daarnaast wordt een zoals Reker dat zelf noemt 'voorzichtige poging gedaan, na te gaan wat anderen met zijn werk gedaan hebben'. Vooral de vergelijking met het woordenboek van Ter Laan ligt hierbij niet alleen voor de hand maar is vanuit Rekers gezichtspunt. Hij is immers vooral taalkundig geïnteresseerd en heeft reeds in verschillende artikelen in Toal en Taiken de vergelijking tussen de twee woordenboeken de revue laten passeren. Ook gaat Reker nog even in op de Drentse proeve. Echt uitvoerig heeft hij de verschillen tussen de twee woordenboeken niet uit kunnen zoeken. In het nawoord zegt hij dan ook dat dit een nadere bestudering verdiend. Iets voor de toekomst wellicht.